

El futur d'Europa, algunes reflexions

Cristina GALLACH (Consell de la Unió Europea)

La Unió Europea és una Unió voluntària de diferents Estats que regulen les seves relacions a través de tractats, acordats per tots ells. Aquests tractats estableixen les institucions, determinen les competències de cadascuna d'elles i determinen com s'estructuren els equilibris de poder.

La UE va néixer com una resposta visionària per evitar que una vegada més els països europeus s'enfrontessin entre ells fins arribar a causar guerres d'impacte mundial i abocar a la misèria més extrema als seus habitants (com molt bé acaba d'explicar-nos en Llibert Cuatrecasas). Dels horrors de la guerra va sorgir la idea més revolucionària de totes les que hem vist en el nostre continent per estabilitzar la pau i el progrés: construir un continent unit. En ocasions anteriors, s'havia intentat, però mai amb la determinació i l'èxit que varen tenir els pares fundadors: Schuman i Monet, entre d'altres.

«Una unió voluntària dels pobles d'Europa, sense limitacions, de manera que en la força renovada puguin defensar els béns més preuats de tots: la llibertat, la humanitat i la pau». Aquesta és la definició de la Unió Europea més atractiva. La va fer el Dr. Kurt Pfeiffer, un alemany que va establir els premis *Carlemagne*, que es lliuren cada any a la ciutat alemanya d'Aquisgrà, per reconèixer la tasca d'una personalitat del món de la política, l'economia o les arts en la defensa dels ideals i la construcció europea.

Aquesta construcció europea ha requerit i segueix exigint la dedicació de molta gent. Demana esforços en tots els sentits, voluntat política i compromís ciutadà. El fet que aquest procés estigui basat en normes (els tractats) i que tingui plenament integrat els drets individuals i col·lectius i la tolerància, és sens dubte la clau fonamental del seu èxit. Aquesta combinació de drets i valors és infal·lible.

Drets humans i valors

La UE considera els drets humans universals e indivisibles. Per tant, està compromesa a defensar-los activament dins de les seves fronteres i quan estableix relacions amb països tercers. Drets humans, democràcia i el respecte de la llei són els valors fonamentals de la UE, ja presents des de l'inici. Ara, a més, s'han reforçat amb l'adopció de la Carta dels Drets Fonamentals, de l'any 2000, i amb la decisió de fer de la Carta un document jurídicament vinculant, amb l'entrada en vigor del Tractat de Lisboa.

Tots els països que volen entrar a la UE han de respectar els drets humans, inclosa la prohibició de la pena de mort. Tots els acords que la Unió Europea estableix amb els països tercers han de tenir una clàusula que estipuli que els drets humans són un element essencial de les relacions entre les parts.

La política de drets humans abraça els drets civils, polítics, econòmics, socials i culturals. A més, la UE es compromet a promoure els drets de les dones i la igualtat de gènere, els drets dels infants, de les minories i dels desplaçats. Per tant, ha fet de la defensa dels drets humans, incloses la promoció de la democràcia, l'abolició de la pena de mort, la lluita contra la tortura, contra el racisme i totes les formes de discriminació, combats fonamentals, a dins i a fora de les seves fronteres.

Una altra de les característiques pròpies del projecte Europeu és la seva obertura. No té límits. Això ha permès que en aquests més de 50 anys el procés d'integració, de reforma i d'incorporació de nous membres no s'hagi aturat mai. Hi ha hagut períodes més o menys llargs amb les mateixes normes bàsiques, però regularment s'han anat canviant per aprofundir les competències compartides i per incloure nous països. S'ha passat doncs del Tractat de Roma a l'Acta Única, el tractat de Maastricht, de Niça i finalment de Lisboa.

Creixement i evolució constants

El Tractat de Lisboa, nascut en substitució de la malaurada Constitució Europea, tombada en referèndum pels ciutadans de França i d'Holanda, és el darrer gran canvi profund que s'ha fet dels tractats fundacionals. En vigor des del desembre de 2009, regeix l'organització de la vida en comú de 27 Estats: 500 milions de persones, que produeixen un quart del producte interior brut (PIB) del món, i que malgrat la crisi econòmica i financera constitueix el grup d'Estats més rics del planeta. A més, és la potència comercial més gran del món.

Si comparem aquestes dades amb les de la Comunitat Econòmica Europea, amb sis Estats, sortits de la Guerra Mundial, trobem un exemple clar dels constants canvis que ha viscut la CEE. A més, posar en comú els recursos i treballar de manera conjunta resulta la millor manera d'assegurar un futur millor per a tot el continent, molt millor del que ningú no es podia imaginar.

Progressivament, els Governos han anat cedint competències a les Institucions Comunitàries. En mig segle s'ha passat dels aranzels comuns exteriors, que faciliten la lliure competència, i d'una política agrícola que s'endua quasi tots els fons col·lectius, a una UE que té polítiques comunes o coordinades pràcticament en totes les matèries; un mercat únic molt desenvolupat; una moneda compartida entre 17 països i una política exterior i de seguretat cada vegada més activa.

La integració de nous Estats, sobretot del Centre i l'Est d'Europa, ha fet possible la reunificació del continent en total llibertat, només amb la gran força d'atracció de la Unió. A més cadascú pot veure en la UE un valor i una finalitat diferent.

Personalment, a mi m'agrada explicar el que Europa representa per dos amics meus i per a mi mateixa. Tres persones de la mateixa edat. Per la meua amiga de Saarbrucke

(Alemanya), Annette, la UE és la pau. La seva àvia de vegades vivia a Alemanya, de vegades a França. Cadascun d'aquests canvis significava una guerra atroç. El seu pare, un jove durant la Segona Guerra Mundial, va viure en la més profunda de les misèries fins ben entrada la postguerra. Per a mi, i els joves de la meua generació que varem viure la transició política i l'adhesió al que llavors era la Comunitat Europea, la UE significa democràcia i obertura al món. Per al meu amic polonès Jazcek, la UE vol dir llibertat, progrés i oportunitats, com les que tenen tots els altres europeus.

En cinquanta anys s'ha passat de 6 a 27 països. De tres llengües oficials a 23. El territori de la UE ara abraça des de l'Atlàntic a la frontera amb Rússia, des de l'Àrtic fins a l'Orient Mitjà. S'han incorporat Estats sortits de dictadures occidentals com ara Espanya, Grècia i Portugal, a més de nombrosos països que al final de la Segona Guerra mundial es varen quedar a l'altre cantó del mur de Berlín i no varen poder exercir la possibilitat d'escollir a quina organització volien participar.

Hi havia l'obligació de reconciliar les fronteres institucionals d'Europa amb les geogràfiques i amb les que la guerra freda va imposar. Amb tot, aquest procés no està clos, de manera que les qüestions relacionades amb l'ampliació de la UE són molt complexes. De moment, hi ha tres candidats oficials: Turquia, Croàcia i Islàndia. També hi ha el compromís que tots els Estats dels Balcans siguin membres de la UE en un futur sense determinar. Pel que fa a la resta, més enllà d'aquests territoris, no hi ha cap accés a la UE decidit, ni tan sols pensat.

Tots ells, tant els membres fundadors, com ara els darrers en arribar, han experimentat canvis espectaculars. Les diferències són encara moltes entre el més ric, Luxemburg, i els menys desenvolupats, Romania i Bulgària. Però cap d'ells no hauria assolit els nivells de prosperitat actuals sense la Unió.

Dues àrees d'acció han fet possible aquests canvis. En primer lloc, els mecanismes de solidaritat que s'han aplicat, per tal d'ajudar a desenvolupar els més endarrerits. En segon lloc, les polítiques que han fomentat el creixement econòmic i han equilibrat les diferències, com ara la lliure competència i el mercat únic sense barreres.

Només cal mirar les transformacions que han tingut lloc a Espanya, en part degudes a la generosa entrada d'ajudes de la UE durant el període 1990-2005. Un fenomen similar té lloc ara als països d'Europa Central i de l'Est, malgrat que aquest impacte positiu és menys visible, atesa la crisi econòmica i financera actual.

A més, és necessari destacar que la perspectiva d'entrar a la UE ha desencadenat en tots els països aspirants i candidats un procés de canvis i d'estabilització democràtica. Aquesta força reformadora intensa té com objectiu aconseguir, com més aviat millor, les condicions per a ser membre.

Institucions adaptades als canvis

La UE del 2010, sortida del disseny institucional del Tractat de Lisboa, és la que té més polítiques comunes i compartides; és la que ha aprofundit més la participació i la representació dels ciutadans en el procés de presa de decisió i és la més preparada per actuar com a tal en el món. El disseny institucional és més complex, ja que les institucions gestionen més competències que abans i hi ha més Estats membres.

El Parlament Europeu, l'única institució elegida per sufragi universal directe, té els poders reforçats, fins a participar completament del procés legislatiu. On abans, en molts casos, tenia una influència reduïda, ara és «co-legislador» en totes les directives i decisions legislatives que es prenen. En les àrees on la «co-legislació» no és possible, ja que els Estats mantenen les competències, com ara la política exterior, la seguretat i la defensa, o algunes parts de la Unió

Econòmica i Monetària, la veu del Parlament es fa sentir més que mai, amb vots «no vinculants» però de fort pes polític i gran impacte en l'opinió pública.

En aquesta mateixa línia, per fer la UE més democràtica i participativa i per trencar les crítiques regulars de què les Institucions Europees estan allunyades de la gent, per primera vegada es preveu que els ciutadans puguin iniciar un procés legislatiu, a través de la recapta d'un nombre determinat de signatures sobre una proposta concreta. Aquesta és una de les maneres més clares d'acostar les institucions a la ciutadania i de què aquestes es preocupin dels problemes més concrets de la vida quotidiana.

A part dels canvis importants sobre el Parlament Europeu i com fer el procés legislatiu més transparent, el segon gran paquet de modificacions institucionals introduïdes pel Tractat de Lisboa fan referència a la creació de dues figures noves, en representació dels Governos, amb l'objectiu de donar una més gran continuïtat al procés deliberatiu i de presa de decisions: el President permanent del Consell Europeu i l'Alta Representant per a les Relacions Exteriors.

El càrrec de President del Consell Europeu ha recaigut en el polític i ex-primer ministre belga Herman Van Rompuy. La seva figura i les seves responsabilitats no anul·len la tradicional presidència rotatòria, que cada sis mesos s'encarrega de dirigir els treballs del Consell de Ministres, sobre la base de les iniciatives de la Comissió Europea. Però el Consell Europeu, la reunió de màxim poder, ja que inclou a tots els caps d'Estat o de govern, i el Consell de Relacions Exteriors, constituït pels ministres d'Afers Exteriors dels 27 governs, estan sempre preparats i dirigits pel President permanent i per l'Alta representant, respectivament. Per tant, la presidència rotatòria ha quedat reclosa al que en podríem dir «la sala de màquines», ja que cada vegada més el Consell Europeu apareix com el veritable liderat col·lectiu de la UE.

La UE davant un món Global¹

Tots aquests canvis interns s'han hagut de fer per adaptar les institucions i el procés de deliberació i de presa de decisió, pensat per funcionar amb sis membres, a l'actualitat, que en té 27. Aquests canvis, a més, eren necessaris per organitzar millor la gestió de les noves polítiques que, a poc a poc, s'han integrat a l'agenda. I, sobretot, eren imprescindibles per respondre als constants canvis al món i als fenòmens que més han marcat la primera dècada del segle XXI: la globalització i la interdependència.

Precisament, la figura de l'Alta Representant per a les Relacions Exteriors i vice-presidenta de la Comissió, que ha recaigut en la britànica Catherine Ashton, té com a objectiu facilitar que la UE tingui un paper més gran i més visible al món. Aquesta és la segona figura de relleu, permanent, fruit dels darrers canvis institucionals.

Ja hem dit que Europa té responsabilitats en la defensa dels seus interessos i en la promoció dels valors que comparteixen els seus ciutadans. Ha de tenir voluntat d'influir. Només podrà continuar fent-ho en el futur si els països estan disposats a actuar com a grup. Els països tenen cada vegada menys capacitats polítiques, diplomàtiques, econòmiques o militars suficients per actuar sols.

El paper d'Europa ha canviat molt des de fa 600 anys, quan es va convertir en el centre del món. Precisament en l'actualitat, ara que aquesta «centralitat» europea i Occidental s'està diluint, és quan s'ha de ser més conscient que mai de la necessitat d'una acció conjunta. Europa és, més que mai, el «vell continent». Ni Amèrica ja no és «el nou continent». Àsia és la veritable novetat en el context internacional. Per tant és imprescindible que Europa estableixi aliances per assolir els objectius.

1. Aquesta part ha estat lleugerament modificada amb els esdeveniments al Nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà.

Les responsabilitats d'Europa emanen de la història individual de cada país, del paper que cadascun dels Estats membres ha jugat al món. Malgrat l'actual crisi, la UE és el grup de països més rics del món. Europa ha de tenir l'ambició i la voluntat de contribuir a la prosperitat, l'estabilitat i el desenvolupament d'altres zones del món menys pròsperes, en conflicte o en dificultats.

Tot i que els 27 països de la UE no han viscut la mateixa història, tenen dimensions diferents i posicions geogràfiques distintes, comparteixen els mateixos objectius i estratègies. Parlem sovint dels interessos contraposats dels països de la UE, de les finalitats disparells. No és cert. És molt més el que els uneix del que els separa. Les diferències es veuen més en l'ambició i en la tàctica per arribar-hi.

Europa ha de definir els objectius de les seves polítiques en base a unes prioritats clares. La geografia i, més en concret, la proximitat és una de les dades que defineix les prioritats. Una de les més importants, no l'única. Així, els països veïns requereixen d'atenció prioritària. També s'ha d'estar pendent de més enllà de les fronteres dels països més pròxims, perquè Europa té interessos globals, no només locals o regionals. S'han de desenvolupar relacions amb els socis i aliats i amb tots els països emergents. També amb les organitzacions regionals d'Estats que, com la UE, avancen en la seva integració: la Unió Africana, l'ASEM, els països d'Amèrica. Però la primera responsabilitat que Europa té, ara més que mai, és amb els veïns.

S'han d'usar millor els instruments individuals i col·lectius a l'abast. S'ha de fer més política i fer servir millor el capital humà, com ara el nou Servei d'Acció Exterior, juntament amb les diplomàcies de cada Estat, a més de l'ajuda econòmica i l'ajuda al desenvolupament, l'ajuda humanitària, els mitjans militars i de gestió de crisis.

Les revolucions i els canvis que es viuen al Nord d'Àfrica i al món Àrab responen perfectament a aquest model on la

UE té responsabilitats, obligacions i interessos. Per tant, ofereixen l'escenari i les circumstàncies més adequades per a una acció global amb un liderat clar.

Els primers deu anys de la Política Exterior Comuna (PESC, 2000-2010) van significar un canvi radical per als països d'Europa de l'Est i dels Balcans. La PESC va passar el seu primer examen en aquestes regions del Continent Europeu. I el va aprovar. Als països d'Europa de l'Est se'ls va fer lloc a la UE i als dels Balcans se'ls va ajudar a superar la guerra i a estabilitzar-se. Les inversions per càpita per als ciutadans d'aquesta regió van ser les més grans mai fetes per la UE.

Conclusió

Europa va començar ara fa cinquanta anys un gran projecte de pau. Aquests darrers mesos s'ha vist obligada a actuar sobretot per superar la profunda crisi econòmica que ofega especialment una part del món Occidental. Ha forçat els governs amb les economies més crítiques a prendre mesures fora del corrent per a fer front a l'impacte de la crisi. A més, per a protegir la moneda única, l'Euro, els Estats de la UE s'han compromès a desenvolupar progressivament una política econòmica més unida, malgrat que això obligui a adoptar mesures dràstiques, retallades dels pressupostos mai vistes i a cedir sobirania. Un «govern econòmic» més fort és el preu a pagar per tal de guanyar estabilitat. Al mateix temps, és la solució per reforçar l'economia i les finances europees.

La crisi econòmica ha ofegat, en part, el paper global que Europa començava a exercir. El món actual està immers en un procés de canvi constant. En general, el món és més segur però, paradoxalment, les inestabilitats i les guerres proliferen a escala regional i local. A més, Europa està abocada a perdre la posició central, amb la pujada indiscutible dels països en desenvolupament, els coneguts BRICS (Brasil, Rússia, Índia, Xina i Sud-Àfrica). Precisament per això, els

ideals europeus estan més d'actualitat que mai: són els valors de la unió, la solidaritat, el respecte dels drets humans i la pau.

M. Arisa i C. Gallach.